

AZ «ÚJ TUDOMÁNY»*

119. Az Időrendi táblázatban feltüntetett anyagot formába öntendő a következő úgy filozófiai mint filológiai sarktételeket vagy méltányosságokat állítjuk fel, egyikét ésszerű és fontos kérdést vetünk fel, néhány meghatározást tisztázunk, melyek a nemzetek közös természetéről szóló Új Tudományunkban úgy fognak éltető nedvként folydogálni, mint élő testben a vér.

I.

120. Az emberi elme határozatlan volta miatt, mikor az elme tudatlanságba süllyed, az ember sajátmagát teszi meg a világegyetem mértékévé.

121. Ez a sarktétel adja okát annak a két általános emberi szokásnak, hogy «fama crescit eundo» és «minuit praesentia famam». Hosszú-hosszú utat tett meg ez (a tétel) a világ kezdete óta s örök forrása volt azoknak a nagyratartó véleményeknek, melyeket eleddig az előttünk ismeretlen régi korokról tápláltunk. Az emberi elmének ezt a tulajdonságát vette észre Tacitus, midőn «Agricola életé»-ben azt írta, hogy «Omne ignotum pro magnifico est».

II.

122—123. Az emberi elme másik sajátsága, hogy mikor az emberek az ismeretlen és távoli dolgokról nem tudnak maguknak fogalmat alkotni, az általuk ismert

* *Vico művéből újabb részleteket közlünk. Az íróra l. bővebben az Olasz Szemle 1. számában (1942—XX, január—február).*

és hozzájuk közelálló dolgok szerint ítélik meg azokat. Ebben rejlik kimeríthetetlen forrása mindazoknak a tévedéseknek, melyeket az összes nemzetek és tudósok követnek el, mikor az emberiség kezdeteiről beszélnek ; mert megvilágosodott, művelt és nagyszerű korokban kezdték azokat az előbbieket észbevenni, az utóbbiak magyarázatni s e szerint alkottak ítéletet az emberiség kezdeteiről, melyek a dolgok természete szerint kicsinyek, durvák és sötétek voltak.

124. Erre a fajtára vezethető vissza kétféle önteltség is melyeket fentebb már említettünk : az egyik a nemzetek, a másik a tudósok önteltsége.

III.

125. A nemzetek önteltségéről van egy arany mondásunk, mely a szicíliai Diodorustól származik, az t. i. hogy a nemzetek, akár a görögök, akár a barbárok mind azt tartották, hogy elsőként ők fedezték fel az emberi élet kényelmi berendezéseit és hogy saját dolgaik emlékezetét egészen a világ kezdetéig tudják visszavezetni.

126. Ez a sarktételek egy fuvallatra széteszlatja a káldeusok, a szittyák, az egyiptomiak és a kínaiak felfuvalkodottságát, mely szerint ők alapították volna meg a régi világ emberiségét. De Flavius Josephus megtisztítja tőle saját nemzetét azzal a nagylelkű beismerésével, melyet fentebb már idéztünk, hogy a zsidók az összes pogányoktól elrejtve éltek. A Szentírás pedig bizonyosságot szolgáltat afelől, hogy a világ életkora szinte fiatalnak mondható azzal az öregséggel szemben, melyet a káldeusok, a szittyák, az egyiptomiak s napjainkig a kínaiak is hisznek a világról. Ami nagy bizonyíték a Szentírás igazsága mellett.

IV.

127. A nemzetek ilyen önteltségéhez csatlakozik a tudósok felfuvalkodottsága akik azt tartják, hogy amit ők tudnak, régi, mint maga a világ.

128. Ez a sarktételek szétfoszlatja a tudósok vélekedését a régiek utólérhetetlen bölcsességéről ; csalásnak bélyegzi a káld Zoroaster és a szittyák Anakartisz órákulumait, melyek fenn sem maradtak napjainkig, Mercurius Trismegistus *Pimandrosát*, Orfeusz verseit és Pitagorasz *Carmen aureumát* amint ebben a jobb ítélőképességű kritikusok megegyeznek ; s helytelennek mutatja az egyiptomi írásjelek misztikus értelmezését, amint azt a tudósok teszik, s a görög regék filozófiai allegóriákká való nagyítását.

V.

129. A filozófiának, hogy hasznos legyen az emberi nem számára fel kell emelnie és támogatnia az elesett és gyenge embert, nem pedig kiforgatnia természetéből vagy magára hagynia romlásában.

130. Ez a sarktételek eltávolítja Uj Tudományunk iskolájából a sztoikusokat, akik az érzékek elnyomását hirdetik, és az epicureusokat, akik az érzékekből alkotnak

szabályt s mindketten tagadják a gondviselést, az előbbiek azért, mert hagyják, hogy a végzet vonszolja őket, az utóbbiak pedig, mert a véletlenre bízzák magukat s ez utóbbiak azt is tartják hogy a lélek meghal a testtel együtt ; mindkét csoportot «*monasztikus vagy magányos filozófusoknak*» kellene, hogy hívjuk. Befogadja viszont (az új Tudomány iskolájába) a *politikus filozófusokat*, különösképpen a platónikusokat, akik egyetértenek az összes törvényhozókkal ebben a három fő pontban : hogy van isteni gondviselés, hogy mérsékelni kell az emberi szenvedélyeket és emberi erényeket kell kovácsolni belőlük és hogy az emberi lélek halhatatlan. Következésképpen ez a sarktétele az Uj Tudomány három alapelvét állapítja meg.

VI.

131. A filozófia úgy tekinti az embert, amilyennek lennie kellene s ezért csak azoknak a keveseknek hoz gyümölcsöt, akik Platon köztársaságában akarnak élni és nem Romulus söpredéke között.

VII.

132. A törvényhozás úgy tekinti az embert, milyen, hogy az emberi társadalom hasznára válassa ; a vadságból, a fősვნისეგბől, a nagyratörésből : ebből három bűnből, mely végigvonul az egész emberi nemben, a törvényhozás katonaságot, kereskedelmet és udvart alakít s megalapozza az államok erejét, gazdagságát és bölcsességét ; s ebből a három nagy bűnből, melyek egészen bizonyosan megsemmisíténék e földön az emberi nemzedéket, kialakítja az emberi együttélés boldogságát.

133. Amiből az következik, hogy van isteni gondviselés, azaz egy isteni törvényhozó elme, mely a saját egyéni hasznukhoz ragaszkodó emberek szenvedélyeiből, melyek állatok módjára magános életre kárhoznának őket, megalkotta a polgári rend tényezőit, melyek emberi társadalomban egyesítik őket.

VIII.

134. Természetes állapotukon kívül a dolgok sem meg nem nyugszanak, sem nem tartanak.

135. Miután az emberi nem, amióta csak tudomásunk van a világról, mindig társadalomban élt és él, ez az alapigazság egymagában is eldönti a nagy vitát, melyben a legkiválóbb bölcselek és moralista teológusok még mindig állanak a szkeptikus Karneasszal és Epikurosszal (s melyet még Grotius sem döntött el) : hogy t. i. van-e a természetben jog, vagy, hogy az emberi természet társuló-e, ami volta-képen egyet jelent.

136. Ugyanez az alapigazság a hetedikkel együtt, mely betetőzése, azt is bebizonyítja, hogy az embernek szabad akarata van ahhoz, még ha gyenge is, hogy szenvedélyeiből erényeket csináljon ; Isten azonban segíti : természetesen az isteni gondviselés, természetfelettien pedig az isteni kegyelem által.

IX.

137. Az emberek, kik nem tudják a dolgokról az igazat, igyekeznek magukat a bizonyoshoz tartani ; hogy ha már nem tudják elméjüket a tudománnyal (scientia) kielégíteni, legalább akaratum nyugodjon meg tudatukban (conscientia).

X.

138. A filozófia a rációt veszi figyelembe, amiből az igaz tudománya származik ; a filológia az emberi akarat tekintélyét nézi, amiből a bizonyos tudata ered.

139. Ez a méltányosság második részében filológusoknak határozza meg mindazokat a grammatikusokat, historikusokat és kritikusokat, akik a népek nyelveinek és tetteinek ismeretével foglalkoztak, mégpedig mind otthonukban, tehát a szokásokkal és a törvényekkel, mind künn, vagyis a háborúkkal, békékkel, szövetségekkel, utazásokkal és a kereskedelemmel.

140. Ugyanez a méltányosság bizonyítja azt is, hogy fele-felerészben tévedtek mind a filozófusok, akik igazságaik felől nem bizonyosodtak meg a filológusok tekintélyével, mind a filológusok, akik nem törekedtek hogy tekintélyüket a filozófusok rációjával tegyék igazzá ; mert ha ezt megtették volna, nagyobb hasznára lettek volna az államoknak és bennünket megelőztek volna ez Új Tudomány kigondolásában.

XI.

141. Az emberi akarat, mely természeténél fogva felette bizonytalan, az emberi szükségletekről és hasznosságokról vallott közfelfogás (senso comune) útján nyer bizonyosságot és határozottságot : innen a nemzetek természetjogának két forrása.

XII.

142. A közfelfogás megfontolás nélküli ítélet, melyet egy egész rend, egy egész nép, egy egész nemzet, vagy az egész emberi nem közösen érez.

143. Ez az alapigazság a következő meghatározással együtt lehetővé tesz egy új kritikai eljárást a nemzetek létrehozói felett, amely nemzetek ezer évnél jóval többet kell, hogy éljenek, míg megjelennek közöttük az írók, akikkel az eddig kritika foglalkozott.

XIII.

144. Olyan egymással megegyező eszmék, melyek egymást nem ismerő egész népek között támadtak, szükségképpen az igazság egy közös motívumával kell, hogy bírjanak.

145. Ez a sarktétele fontos alapelve, mely kimondja, hogy az emberi nem közfelfogása az isteni gondviselés tanításán alapszik. A gondviselés tanította meg a nemzeteket, hogy a nemzetek természetjoga felől a bizonyosat meghatározzák.

A nemzetek ugyanis felismerik a természetjog lényeges egységét, melyben, különböző módosításokkal, mindnyájan megegyeznek. Innét származik az az elmebeli szókészlet, melyből minden tagolt nyelv keletkezett s mellyel az az örök eszmei történelem nyert megfogalmazást, amely szerint az időben az egyes nemzetek történetei alakulnak. Ennek a szókészletnek és ennek a történelemnek vázoljuk fel a következőkben a sarkigazságait.

146. Ugyancsak ez az alapigazság felborítja az eddigi elgondolásokat a népek természetjogáról, melyről azt hitték, hogy először egyetlen egy nemzetnél keletkezett s ettől kapták volna a többiek ; ebbe a tévedésbe estek bele az egyiptomiak és a görögök, akik alaptalanul dicsekedtek el azzal, hogy ők vetették el világszerte az emberiséget. Ennek a tévedésnek az alapján hitték továbbá, hogy a XII táblás törvény a görögöktől származott át a rómaiakhoz. Csakhogy ilyen módon az civilis jog lett volna, amit emberi ténykedés származtatott volna át más népekhez, nem pedig oly jog, amit az emberi szokásokkal együtt természetes úton az isteni gondviselés honosított meg az összes nemzetek kebelében. Holott éppen az lesz az Új tudomány könyveinek fő törekvése, hogy bebizonyítsa, miszerint a népek természetjoga külön-külön született meg az egyes népek kebelében, anélkül, hogy ezek egymásról bármit is tudtak volna ; később pedig a háborúk, követségek, szövetségek és kereskedelem révén rájöttek, hogy az (a jog) közös az egész emberi nemnél.

XIV.

147. A dolgok természete nem más, mint az (a tény), hogy bizonyos időkben és bizonyos módon születnek, melyek mindig egyformák és csak ilyenekként s nem másokként születnek meg a dolgok.

XV.

148. Az alanyoktól elválaszthatatlan tulajdonságokat az a változat vagy mód kellett hogy létrehozza, mellyel az (egy) dolgok megszülettek ; miért is (e tulajdonságok) nyújtanak bizonyosságot afelől, hogy ilyen és nem más a dolgok természete vagy születése.

XVI.

149. A közönséges hagyományoknak általánosan nyilvánvaló igaz indítékaiknak kellett lenniök, ezért születtek meg és maradtak fenn egész népeknél hosszú időkig.

150. Az Új Tudomány egy másik fő törekvése éppen ez lesz ; megtalálni azokat az igaz indítékokat, melyek évek múlásával és a nyelvek és szokások megváltozása során tévedésekbe burkoltan jutottak el hozzánk.

XVII.

151. A közönséges (vulgáris) nyelvek a legsúlyosabban esnek latba, mint a népek régi szokásainak tanúságtétele, melyek akkor voltak szokásban, mikor (a népek) nyelvüket kialakították.

XVIII.

152. Valamely régi nemzet nyelve, mely uralkodó maradt egészen kiteljesedéséig, nagy tanúságtétel kell, hogy legyen a világ első idejének szokásaira vonatkozólag.

153. Ez az alapigazság bizonyosságot nyújt afelől, hogy a népek természetjogára vonatkozólag (melyek közül a világ összes népei felett kétségtelenül a római volt a legbölcsebb), a latin nyelvekből nyert filológiai bizonyítékok igen nagy súlyal esnek latba. Ugyanez okból hasonlóképpen járhatnak el a német nyelv tudósai, mert a német nyelvnek is megvan ugyanaz a tulajdonsága, mint a régi római nyelvnek.

XIX.

154. Ha a XII táblás törvény Latium népeinek a szokásai voltak, melyek ott Saturnus kora óta voltak szokásban s melyeket — míg másutt mindig elmúltak — a rómaiak bronzba vésték és vallásosan megőriztek a római jogtudományban, akkor ez a törvény nagy tanúságot tesz Latium népeinek régi természetjogáról.

155. Hogy ez valóban igaz, már hosszú évekkel ezelőtt bebizonyítottuk az általános jog alapelveiről¹ szóló munkánkban, az Új Tudomány könyveiben pedig még jobban megvilágítjuk.

XX.

156. Ha Homéros eposzai a régi görög szokások története, a görögországi népek természetjogának két nagy kincstárát alkotják.

157. Ezt az alapigazságot itt csak feltesszük : a továbbiakban ténylegesen is bebizonyítjuk.

XXI.

158. A bölcselkedő görögök meggyorsították azt a természetes folyamatot, melyet nemzetüknek be kellett töltenie s így ezt akkor töltötték be, mikor még nyers volt barbárságuk, ezért mialatt közvetlenül a legeslegnagyobb finomságba mentek át, ugyanakkor teljesen megőrizték úgy isteni, mint hősi mesés történeteiket ; a rómaiak viszont , akik szokásaikban helyes lépésben haladtak előre, teljesen elvesztették szem elől az istenekről szóló történetüket (ezért azt, amit az egyiptomiak «az istenek korának» hívtak, Varro a rómaiak «sötét idejének» nevezte) s vulgáris nyelven (csak) hősi történetüket őrizték meg, mely Romulustól a *lex pubilia* és a *lex petelia* idejéig terjed s melyről látni fogjuk, hogy a görögök hősi korának szakadatlan történeti mitológiája.

159. Az emberi civilis dolgok illetén alakulásának egy másik példáját a francia nemzetnél láthatjuk, melynek kebelében már az ezeregyszáz éves barbársága közepette megnyílt a híres párisi iskola — ahol a nagyhírű lombárd Pietro mester túlfinom skolasztikus teológiát kezdett tanítani — s így mintegy homéroszi eposzként maradt meg Turpin párisi püspök története, tele Franciaország hőseinek, az

ú. n. paladinoknak mesés történeteivel, melyek azután annyi sok regényt és eposzt töltöttek meg. És emiatt az éretlen átmenet miatt a barbárságból a legkifinomultabb tudományokba a francia nyelv felette finom nyelv maradt, olyannyira, hogy minden élő nyelv között úgylátszik leginkább adta vissza korunknak a görögök atticizmusát és minden más nyelvnél alkalmasabb a tudományok művelésére, akár csak a görög nyelv; és mint a görögöknek, éppúgy a franciáknak is nagyon sok kettős magánhangzójuk maradt, ami barbár nyelvek sajátja, melyek kemények és nehézkesek ahhoz, hogy a mássalhangzókat és a magánhangzókat egymáshoz illesz-
szék. Annak megerősítéseképpen, amit a két nyelvről elmondottunk, hozzáfűzhetünk egy megfigyelést, melyet bármikor megtehetünk az ifjagnál, kiknek erős az emlékezetük, élénk a képzeletük és tüzes a tehetségük; — mindezeket a tulajdonokat a nyelvek és az ábrázoló geometria tanulmányozásával gya korolhatnák gyümölcsöző módon, anélkül, hogy e gyakorlással megszelídítenék elméjüknek ezt a fanyarságát, mit a test okoz s melyet az értelem barbárságának nevezhetnénk — ha ezek az ifjak még nyersen térnek át a metafizika és az algebra túlfinom tanulmányaira, gondolkozásmódjuk egész életükön át túlkifinomult marad s minden nagyobb munkára képtelenek lesznek.

160. De aztán, hogy még tovább elmékedtünk e művön, még egy másik okát is találtuk ennek az okozatnak (158), ami talán még helytállóbb: hogy t. i. Romulus Rómát Latium még régebbi városai között alapította, menedéket nyitva meg benne, amit Livius általában így határoz meg: «vetus urbes condentium consilium», mert, szokásban lévén még az erőszakosságok, Romulus természetes módon ugyanolyan alapon rendezte be városát, mint amilyennel a világ első városai bírtak. Tekintve, hogy a római szokások is (a többiekével) egyforma kezdetekben gyökereztek, abban az időben, mikor a latiumi vulgáris nyelvek már nagy fejlődésen mentek volt keresztül, a rómaiak civilis dogaikat vulgáris nyelven fejezték ki, míg ugyanazt a görög népek hősi nyelven tették meg; ezért van az, hogy a régi római történet a görögök hősi történetének megszakítatlan mitológiája. S ez kell hogy legyen az oka annak is, hogy a rómaiak voltak a világ hősei: mert Róma hatalmába ejtette Latium többi városait, majd Itáliát s végül a világot, lévén a rómaiak hősisége fiatal, míg Latium többi népeinek hősisége — kiből, legyőzetvén, az egész római nagyság származott — már előregedésnek kellett hogy induljon.

XXII.

161. Szükséges, hogy az emberi dolgok természetében legyen egy elmebeli nyelv, mely minden nemzetnél közös, mely egyformán értelmezi az emberek társas életében megcselekedhető dolgok lényegét s mely annyiféle különböző változatban fejezze ki azokat, ahány különböző arculata csak lehet a dolgoknak; úgy, ahogyan ezt a közmondásokban tapasztaljuk, melyek a vulgáris bölcsesség tételei s melyekben az összes régi és újabb nemzetek ugyanazt a lényegét fejezik ki, de ahányan vannak, annyi különböző alakban.

162. Az Új Tudománynak is ez a nyelve. Világánál a nyelvtudósok, ha megkísérlik, az összes holt és élő tagolt nyelvek közös elmebeli szókincsét összegyűjthe-

tik ; egy ilyen részletkísérletet magunk is tettünk már az Új Tudomány első nyomtatott kiadásában, ahol nagyszámú élő és holt nyelvből összegyűjtöttük az első családapák neveit s bebizonyítottuk, hogy aszerint kapták azokat, hogy milyen szerepük volt a családok szerinti együttélés vagy az első köztársaságok korában, mikor az egyes nemzetek nyelvüket kialakították. Ezt a szókincset, amennyire csak csekély tudásunk engedi, minden tárgyalandó kérdésben fel fogjuk használni.

163. Az eddig felállított tételek közül az első, második, harmadik és negyedik alapot adnak, hogy megcáfolhassuk mindazt, amit eddig gondoltak az emberiség kezdeteiről ; cáfolataink e vélekedések valóságatlanságából, abszurd voltából, ellentmondásából és lehetetlenségéből indulnak ki. A következő tételek az ötödiktől a tizenötödikig az igaz alapjait adják meg és arra szolgálnak, hogy segítségükkel a nemzetek világának örök eszméjéről elmélkedhessünk, minden tudomány azon sajátsága szerint, amit Aristoteles vett észre, hogy t. i. «scientia debet esse de universalibus et eternis». Az utolsó tételek, a tizenötödiktől a huszonkettedikig, a *bizonyos* alapjait adják meg s arra szolgálnak, hogy ténylegesen is szemügyre vegyük a nemzeteknek ezt az eszmeileg átgondolt világát, Verulami Francis Bacon úr legbiztonságosabb bölcselkedő módszere szerint, melyet a természet problémáiról, miket ő a *Cogitata visa* c. könyvében dolgozott ki, mi átviszünk az emberi civilis dolgok terére.

164. Az eddig ismertetett tételek általánosak és az Új Tudományt minden vonatkozásban alapítják meg ; a következők részlegesek s az Új Tudományt a különböző tárgyalandó kérdésekre vonatkozólag alapítják meg.

Ford. *Ruzicska Pál*.

G. B. VICO